

Posudok dizertačnej práce

## **Tvůrčí dráha Petra Popesca v kontextu rumunské poválečné literatury**

**Jarmila Horáková**

Filozofická fakulta Karlovej univerzity  
Ústav románských studií  
Praha, 2014

Dizertačná práca autorky Jarmily Horákovéj je ďalšou prácou v poradí doteraz obhájených analýz rumunskej exilovej literatúry v rámci odboru rumunského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Hoci sa nevenuje iba exilovej tvorbe Petra Popesca, ani rumunskému exilu v USA, predsa je aj tu exilová tvorba trvalým pozadím jej úvah. Vo svetle tejto a jej predchádzajúcich prác sa javí, že voľba Petra Popesca na demonštrovanie predložených názorov nebola náhodná. Kandidátka k téme pristúpila z dvoch hľadísk. Na jednej strane zvolila širší pohľad na rumunské dejiny a literatúru, resp. prózu, druhej polovice 20. storočia, na druhej strane vyšla z istej, síce vopred neformulovanej, ale zreteľnej hypotézy, že Petru Popescu, známy rumunský spisovateľ, ktorý vynikol aj v americkom literárnom kontexte, bol zakladateľom non fiction literatúry v modernom poňatí.

K tomuto záveru dospela až po spracovaní dejín Rumunska, jeho politických zvrátov, situácie v literatúre počas socializmu i po ňom. Práca priniesla pomerne široký záber z politických a spoločenských udalostí, ktoré úzko súviseli s osudmi celej strednej a juhovýchodnej Európy po druhej svetovej vojne za čias hegemonie sovietskej moci. Túto časť doplnila popisom literárneho diania v rokoch 1945-1989 a venovala jej takmer tretinu výkladu. Bol to užitočný zámer, pretože v podobnej prehľadnej a stručnej, no výstižnej forme s uceleným pohľadom sa aj odborník stretne len zriedka. Je to v istom zmysle doplnenie dejín rumunskej literatúry 20. storočia v zhustenej a prehľadnej forme, ktoré by z pera rumunských literárnych historikov nemohlo byť také jasné. Jediná vec, ktorú možno tomuto prehľadu vytknúť, je nedostatok disciplíny v označovaní. Mám na mysli voľné, takmer kolokviálne označovanie období výrazmi ako medzi dvomi vojnami, povojnový, pred vojnou, koniec storočia, začiatok milénia a pod. Hoci čitateľ si domyslí, o ktoré obdobie ide, pôsobí podobná laxnosť ako publicistický „hovor“ a nie ako text odbornej, tobôž nie dizertačnej práce. Okrem toho, odborník na dejiny

literatúry predsa musí vedieť, že podobných vojen bolo celé množstvo, takže ich treba pomenovať.

Ďalšia časť, ktorú autorka venovala kontextu rumunskej povojnovej literatúre, predstavuje východisko pre popis konkrétnych diel Petra Popesca v ich chronologickom poradí. Autorka vychádza z predpokladu, že v tomto období platili normy socialistického realizmu, čo aj vysvetľuje poetikou tohto smeru. To je veľmi užitočný prínos, pretože práve 50. roky 20. storočia sa pri spätnom pohľade javia skratkovito a bez jasných dištinkatívnych črt. Autorka stavia dianie v rumunskom kontexte do súvislosti s medzinárodnou situáciou a uvádza významné udalosti. Treba si však uvedomiť, že v tomto období ešte socialistický realizmus bol neznámym pojmom, ten vznikol až za čias víťazstva socializmu v Rumunsku. Dobová norma by sa dala nazvať skôr budovateľskou tvorbou, budovateľskou poéziou a prózou. Nespomínam to preto, aby som nachádzala v texte chyby, ale preto, že by nebolo zlé uvedomiť si, že v rokoch od 1948 do 1956, sa o skutočnej literatúre vôbec nedalo hovoriť. Je to dôležité aj preto, lebo autorka práce sa zaoberá v podstate poetikou realizmu, čo považujem za chvályhodné, pretože práve tento pojem bol a je dodnes zneužívaný, falšovaný a nesprávne používaný, a to ako v literatúre 20., tak i 19. storočia. Dokazuje to napríklad aj tým, že na viacerých miestach sa odvoláva na „estetické normy socialistického realizmu“, sčasti aj v súvislosti s prácou Eugena Negricia *Iluziile literaturii romane*, čo predstavuje opäť vnútorný protiklad. Je to zaujímavé aj preto, lebo kritérium estetických noriem a dôraz na estetické hodnoty boli prvky, ktoré sa pokúšali vyviesť literárnu tvorbu z ohraničení socialistického realizmu.

Autorka predloženej práce predstavuje literárnu tvorbu vybraného obdobia z hľadiska prózy i poézie. Robí to s prehľadom a koncízne a proti jej stručným popisom prozaickej tvorby nemožno vysloviť zásadné námietky. Opäť sa tu však vyskytujú nejasnosti, napríklad, pokiaľ ide o poéziu. Niektoré básne spomedzi Popescovho básnického debutu (s. 39) autorka charakterizuje ako dvojstránkové, iné ako jednostránkové a pod. Je to označenie, ktoré naznačuje, že autorka práce nepozná či nepoužíva iné kritériá (versifikačné, žánrové a pod.)? Čo to je, stránka hásne? Čo znamená jednostránková báseň? Na jednu stranu, ale čím? Autorka síce upresňuje, že ide o voľný verš, ale to nestačí. Na koľko riadkov je jednostránková báseň vo voľnom verši? Koľko riadkov má stránka? Je text kontinuálny, pásmový, litanický? Čo má báseň spoločného so stránkou? Rovnaká báseň môže byť rozpísaná na jednu alebo aj na tri stránky... Nemajú náhodou básne iné charakteristiky? Tu,

bohužiaľ, došlo k chybe, ktorú síce možno ľahko odstrániť, ale v celkovom kontexte práce je až prekvapujúca. A k podobným prekvapeniam v práci ešte čitateľ na niektorých miestach dospeje, napríklad na s. 49, kde autorka píše, že Petru Popescu je „...mestským spisovateľom moderného štíhu“. To je tiež istým spôsobom nedostatok dôrazu na presnosť výrazu.

Rozsiahla časť práce je teda venovaná aj Popescovej tvorbe za socializmu a neskôr, v období exilu. Spočiatku tieto texty pôsobia ako jednoduché prerozprávania obsahu a tematiky či maximálne motívov jeho diel, akoby autorka vopred rezignovala na akékoľvek úvahy. Hoci je zrejme, že v poslednom období sa práce o literatúre venujú prevažne tejto oblasti, po čase si čitateľ predloženej práce uvedomí, že prerozprávania sú sprevádzané postrehmi a niekedy aj originálnymi interpretáciami. Do celkovej analýzy vhodne prispievajú aj zmienky o prijímaní Popescových diel rumunskou literárnou kritikou. Na ich základe si skutočne možno vytvoriť celkový obraz o skutočnom dianí a o názoroch rumunského kultúrneho kontextu.

Za veľmi užitočnú považujem napríklad aj zmienku, že Paríž, po tom, čo stratil prioritu svetového kultúrneho centra, pretože ho nahradil napríklad New York, sa stal centrom emigrácie a exilovej kultúry zo strednej a východnej Európy. Hoci na podobný jav sa odvoláva aj Pascale Casanova vo svojej práci *La République mondiale des lettres* (1999), málokedy si uvedomujeme, že týmto zvláštnym príspevkom dostal Paríž svoju osobitú a nečakanú hodnotu a že prenos hodnôt neprebíha len jednosmerne.

Kapitoly, venované tvorbe Petra Popesca sa vyčerpávajúcim spôsobom vyrovnávajú s rozsiahlym literárnym materiálom a prinášajú množstvo užitočných poznatkov a charakteristík, pričom vrhajú svetlo aj na rumunský kultúrny kontext. Podobným spôsobom sa zúčastňujú na celkovom vyznaní diela aj kapitoly, venované jeho exilovej tvorbe. Treba povedať, že pre štúdium rumunskej literatúry môžu byť tieto poznatky významné, hoci ide iba o popis problematiky. Podstatné je aj to, že otvorili otázku realizmu a jeho poetiky. Hoci autorka sa touto otázkou explicitne nezaoberá, jej výklad to naznačuje. Na základe toho možno usúdiť, že Petru Popescu predstavoval v rumunskej literatúre prvok, ktorý sa za pomoci orientácie na tzv. realizmus posunul k modernej poetike, k poetike tzv. nefikčnej literatúry, inými slovami literatúry faktu, ktorá bola socialistickou literárnou vedou často podceňovaná a odsúvaná ako nenáročná, nízka, populárna literatúra. Pritom niet pochýb, ako to literárnohistorické analýzy ukazujú, že práve ona vždy tvorila veľkú časť čitateľskej recepcie. V podstate bol tento typ literatúry živý počas celých dejín literatúry, v rumunskom

prostredí raz pod názvom ľudové, populárne romány, inokedy pod názvom fejtónové čítanie, na pokračovanie z novín, potom ako dobrodružná literatúra. Tento poznatok je dôležitý nielen pre charakter tvorby Petra Popesca, ktorý k nej dospel po svojom nelineárnom vývine aj prispením exilovej skúsenosti a schopnosti začleniť sa do americkej literárnej produkcie, ale aj pre dejiny rumunskej literatúry, pre výskum realizmu v novej podobe a pre štúdium literatúry ne-fikcie, ktorá má v rumunskom prostredí rôznorodé a odlišné podoby.

V poslednej časti práce sa autorka pokúsila prispieť niečím novým k problematike exilu. Na to, aby to skutočne dosiahla, boli však jej úvahy príliš stručné a krátke. Poznatok o rôznych podobách a najmä mýtizácii exilu je však prínosný. Slúži predovšetkým ako úvod pre pohľad do Popescovej tvorby v USA a pre jeho posledné diela v rumunskom jazyku, resp. pre jeho návrat do rumunskej literatúry. Analýzy literárnych diel, ktoré chýbali v centrálnych častiach pri dielach, sa tak ocitli v záverečnej kapitole, v ktorej sa autorka pokúsila nahradiť ich spojeným skúmaním podôb a funkcií rozprávača v Popescovej próze. V analýzach vychádzala z diel významných českých a svetových teoretikov a všimla si podstatné situácie a javy, ale to stačilo iba na náznakovité otvorenie problematiky. Treba priznať, že význam týchto analýz by bol iný, ak by boli sprevádzali rozprávanie o dielach v predošlých častiach. Najmä preto, lebo sa ukázali ako perspektívne a schopné priniesť nové poznatky.

Záverom treba pripomenúť, že predložená dizertačná práca obsahuje všetky potrebné doplňujúce materiály, ako citované výňatky v jazyku originálu prekladu, bibliografie základnej literatúry a odborných prameňov knižnej i elektronickej podoby, záver a résumé. Predstavuje tak vážny príspevok do výskumu rumunskej literatúry a spĺňa všetky kritériá, predpísané pre dizertačnú prácu. Preto plne odporúčam predloženú dizertačnú prácu prijať a postúpiť ju do ďalšieho obhajobného konania.

V Bratislave, dňa 14.8.2014

PhDr. Libuša Vajdová, CSc

Ústav svetovej literatúry SAV  
Konventná č. 13  
81364 Bratislava  
Slovenská republika